

In the article, both general scientific and special legal methods of research have been used. In particular, comparative-legal, historical, formal-logical and other methods have been applied.

The article concludes that the example of some European states proves the existence of the advanced legislative approaches to the legal understanding of family unions.

In Ukraine the marriage is exclusively a family union of a female and a male registered with the state registration authority for civil status acts.

In the laws of EU states different and much broader criteria for treating such unions can be applied.

The presence of various legal forms of unions indicates that foreign law recognizes a family union between persons irrespective of their genders and recognizes such family union as a family. It is said that a characteristic feature for a family is a stable relationship.

At the same time, harmonization of the Ukrainian legislation with the EU legislation in the field of marriage and family relations may take place on specific issues (for example, a registered partnership), but it is not advisable to adopt a foreign legal model, since in Ukraine there are distinctive factors for the formation of family relationships, such as traditions, religion, culture.

Keywords: a marriage, marital relations, EU law, international family law, a family union, a marriage-like union.

References:

1. Uhoda pro asotsiatsiiu mizh Ukrainoiu, z odnii storony, ta Yevropeiskym Soiuzom, Yevropeiskym spivtovarystvom z atomnoi enerhii i yikhnimy derzhavamy-chlenamy, z inshoi storony. Uhodu ratyfikovano iz zaiavoiu Zakonom № 1678-VII vid 16.09.2014. *Ofitsiyni visnyk Ukrainy vid 26.09.2014*. 2014 r. № 75. Tom 1. St. 2125 [in Ukrainian].
2. Zahalna deklaratsiia prav liudyny vid 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015 [in Ukrainian].
3. Konventsiia pro zachyst prav liudyny i osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004_015 [in Ukrainian].
4. Simeinyi kodeks Ukrainy vid 10.01.2002. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14_015 [in Ukrainian].
5. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA96-%D0%B2%D1%80_015 [in Ukrainian].
6. Simeine pravo Ukrainy [Family Law of Ukraine]: pidruchnyk / T.V. Bodnar, V.S. Hopanchuk, O.V. Dzera [ta in.]; za zah. red. T. V. Bodnar ta O. V. Dzery. K.: Yurinkom Inter, 2016. 520 s. [in Ukrainian].
7. Schalk and Kopf v. Austria (Application no. 30141/04). 24.06.2010. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"itemid":\["001-99605"\]}.015](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{) [in English].
8. Bundesgesetz über die eingetragene Partnerschaft (Eingetragene Partnerschaft-Gesetz – EPG). URL: <https://www.ris.bka.gv.at/GeltendeFassung.wxe?Abfrage=Bundesnormen&Gesetzesnummer=20006586>. [in German].
9. VfGH. Pressemitteilungen 2017 . 05.12.2017 G 258/2017 ua. Unterscheidung zwischen Ehe und eingetragener Partnerschaft verletzt Diskriminierungsverbot. Der VfGH hebt die unterschiedlichen Regelungen für verschieden- und gleichgeschlechtliche Paare mit Ablauf des 31. Dezember 2018. URL: https://www.vfgh.gv.at/medien/news_2017.de.html [in German].
10. Vallianatos and Others v. Greece (N 29381/09, 32684/09). 07.11.2013. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng> [in English].
11. Oliari and Others v. Italy (N 18766/11, 36030/11). 21.07.2015. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng> [in English].
12. Novruk and Others v. Russia (N 31039/11). 15.03.2016. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng> [in English].
13. LOI n° 2013-404 du 17 mai 2013 ouvrant le mariage aux couples de personnes de même sexe. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000027414540&categorieLien=id> [in French].
14. Code civil. Version consolidée au 25 mars 2019. URL: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070721> [in French].
15. Code civil (Dernière modification: 25 mars 2019). URL: https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?sessionId=713E594F238DD817F504025669FF9C65.tplgfr34s_3?idSectionTA=LEGISCTA000006136536&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=20190515 [in French].
16. Burgerlijk Wetboek Boek 1. Geldend van 29-01-2019 t/m heden. URL: <https://wetten.overheid.nl/BWBR0002656/2019-01-29> [in Dutch].

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.

Legal Studies, №3(110), pp. 39-44(2019)

УДК 347.999

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2019/3.110-8>

ISSN 1728-2195

© Taras Shevchenko National University of Kyiv,

Publishing center "Kyiv University", 2019

X. Pionidze, asp.

ORCID ID: 0000-0003-2982-1390

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого, Харків, Україна

ПРИНЦИП ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ СОЮЗІ: ВИМІРИ ТА ЇХ ЗМІСТ

Європейський Союз заснований на принципах, зокрема рівності, який віднесений до рівня цінностей ЄС. Проголошення гендерної рівності цінністю передбачає досягнення рівного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав і можливостей жінок і чоловіків, ліквідації гендерної дискримінації, застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізувати рівні права. Кожна країна, що прагне набути членства в ЄС, повинна поважати цінності, на яких заснований Союз, та реалізувати ті права, які гарантуються правом ЄС. Рівність жінок і чоловіків є одним із фундаментальних принципів функціонування Європейського Союзу. Протягом багатьох років принцип гендерної рівності регулюється правом ЄС, що зобов'язує держав-членів забезпечити рівні можливості та рівне ставлення до чоловіків і жінок, а також боротися з будь-якою формою дискримінації за ознакою статі. Хоча ЄС досягнув позитивних результатів із захисту прав людини, робота в цьому напрямку продовжується. На національному рівні гендерна рівність гарантована, передусім, Конституцією України, Кодексом законів про працю України, а також окремим Законом України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків" (2005 р.), Державною соціальною програмою забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2021 року та іншими законодавчими актами. Статтю присвячено дослідженню вимірів принципу гендерної рівності в Європейському Союзі, який має актуальне значення у сучасних умовах євроінтеграції України. Розглянуто формування вимірів гендерної рівності в ЄС та визначення правових аспектів регулювання кожного з них. Надано визначення поняттю "вимір" та висвітлено формування вимірів гендерної рівності. Проаналізовано виміри гендерної рівності, які охоплюють політичні, економічні, громадянські, соціальні та культурні сфери життя, зокрема досягнення гендерної рівності в сфері зайнятості, рівна оплата за однакою працю, гендерний баланс у процесі прийняття владних рішень, гармонізація професійного і сімейного життя, освіта і навчання та "гендерний мейнстрімінг".

Ключові слова: гендерна рівність, Європейський Союз, дискримінація, права жінок, права людини, гендерний мейнстрімінг, виміри.

ВСТУП. Рівність жінок і чоловіків є одним із фундаментальних принципів функціонування Європейського Союзу (далі – ЄС). В державах-членах ЄС відбувся суттєвий прогрес щодо усунення гендерних нерівностей на законодавчому рівні, однак у повсякденному житті реалізація жінками і чоловіками своїх прав на рівних умовах все ще стикається з проблемами. Так, у деяких кра-

їнах політична та економічна участь жінок рухається на спад. Велика кількість статистичних даних свідчить про те, що жінки, які складають половину нашого населення, недостатньо представлені на керівних посадах в політиці та бізнесі і все ще заробляють в середньому на 15 % менше, ніж чоловіки в ЄС [7, с. 3]. Ці

факти є неприйнятними та суперечать фундаментальним цінностям і принципам ЄС.

Саме тому, метою дослідження є дослідження вимірів гендерної рівності в ЄС, що має актуальне значення для правової системи України у сучасних умовах євроінтеграції. Також за мету дослідження поставлено аналіз формування вимірів гендерної рівності в ЄС та визначення правових аспектів регулювання кожного з них.

Слід зауважити, що гендерна рівність стосується не лише жінок, а так само відноситься і до чоловіків, що сприймається як передумова сталого розвитку.

На сучасному етапі євроінтеграційного процесу головним орієнтиром для нашої держави виступає Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Глава 21 Угоди "Співробітництво у галузі зайнятості, соціальної політики та рівних можливостей" вказує на зобов'язання Сторін посилити діалог та співробітництво щодо забезпечення гідної праці, політики зайнятості, безпечних та здорових умов праці, соціального діалогу, соціального захисту, соціального залучення, гендерної рівності та недискримінації (стаття 419). На шляху до досягнення цієї мети – забезпечення гендерної рівності та рівних можливостей для чоловіків та жінок у сфері зайнятості, освіти та навчання, економічної та суспільної діяльності, а також у процесі прийняття рішень. Відповідний додаток до Угоди наводить перелік ключових Директив ЄС у сфері забезпечення недискримінації і гендерної рівності [9, с. 57].

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ. Сьогодні в міжнародному праві існує досить розгалужена система універсальних та регіональних міжнародних організацій, а також організацій на національному рівні, які займаються забезпеченням і захистом прав людини, в тому числі й прав жінок. За словами К. Б. Левченко: "Жінки складають понад половину людства. Це найбільша соціально-демографічна група, що виділяється при вивченні питання прав людини" [4, с. 37].

Одним з основних принципів міжнародного захисту прав людини є рівноправність жінок і чоловіків. Вона полягає в забороні будь-якої дискримінації за статевою ознакою". Саме термін "дискримінація" використовується під час розгляду питання захисту прав жінок і в більшості міжнародно-правових актів у цій сфері [1, с.203].

Гендерні відносини в Україні вивчалися такими науковцями як В. Акуленко, В. Буткевич, О. Вороніна, Л. Воронько, Л. Гонюкова, Н. Грицяк, Л. Гусякова, Г. Даудова, О. Дашковська, І. Жеребкіна, Т. Омельченко, Т. Ісаєва, В. Корженко, І. Лазар, О. Левченко, Т. Мельник, В. Сичова, О. Харитонова, О. Уварова та ін. Але слід відмітити, що більшість досліджень стосувалися теоретичного осмислення принципу гендерної рівності та його реалізації в Україні. На жаль, українськими науковцями недостатня увага приділена розвитку принципу гендерної рівності на рівні ЄС, хоча це є вкрай актуальним у світлі імплементації Угоди про асоціацію між Україною та ЄС та тими зобов'язаннями, які Україна взяла відповідно до неї. Серед іноземних дослідників слід виділити С. Айвазову, В. Брайсона, Е. Гхані, Д. Гом'єна, Ж. Мертуса, Д. Томаса, Р. Дебнатха, І. Рубіна, М.С. Румянцеву, А. Чеботарьову та інші.

Європейський Союз заснований на принципах, зокрема рівності, який віднесений до рівня цінностей ЄС. Відповідно до ст. 2 Договору про Європейський Союз (далі – ДЄС) мета Союзу – підтримувати свої цінності, включаючи рівність жінок і чоловіків [10]. Кожна держава, що прагне набути членства в ЄС, повинна поважати цінності, на яких заснований Союз, та реалізовувати ті права, які гарантуються правом ЄС.

Протягом багатьох років принцип гендерної рівності регулюється правом ЄС, що зобов'язує держав-членів забезпечити рівні можливості та рівне ставлення до чоловіків і жінок, а також боротися з будь-якою формою дискримінації за ознакою статі. Питання рівних прав і можливостей жінок і чоловіків є одним із провідних у діяльності сучасного Європейського Союзу. ЄС, затверджуючи принцип рівних можливостей з початку 80-х років, головну увагу зосередив на новій гендерній концепції, суть якої полягає в переході від принципу однакового ставлення, що передбачає рівні права і можливості для всіх громадян – до стратегії позитивної дії. Ця стратегія передбачає зміщення акцентів із забезпечення рівних можливостей до забезпечення відповідних соціальних умов, які сприяли б утвердженню фактичної гендерної рівності.

На початку європейської інтеграції у Договорі про заснування Європейського економічного співтовариства 1957 р. (ДЄЕС), існувало лише єдине положення, яке стосувалося гендерних питань. Це – ст. 119 ДЄЕС, яка після набрання чинності Амстердамським договором 1999 року була трансформована у ст. 141 Договору про ЄС 1992 р. (ДЄС). У сучасному Договорі про функціонування Європейського Союзу (далі – ДФЄС) аналогічне положення відображене у ст. 157 та покликане ліквідувати дискримінацію за ознакою статі, а саме закріплений принцип рівної оплати працівникам чоловічої та жіночої статі за однакову роботу або роботу, що має однакою вартість [3, с. 95].

Крім того, принцип рівних можливостей закріплювався і в інших джерелах права Співтовариств та Союзу, починаючи з 1982 р. Зазвичай це були акти м'якого права. В рамках ЄС періодично затверджуються Програми дій щодо рівних можливостей для жінок і чоловіків, створено Дорадчий комітет з питань рівних можливостей. Головні цілі цих заходів та інституцій – сприяти ефективній імплементації чинного законодавства ЄС задля повної інтеграції жінок до ринку праці та покращення їх соціального статусу [16, с. 21].

Вперше, в законодавстві ЄС таким термін як "гендерний підхід" виникає у Третій програмі дій стосовно рівних можливостей для різних статей (1991–1995 рр.). У лютому 1996 р. Європейська Комісія офіційно взяла на себе зобов'язання проводити політику, засновану на гендерному підході [2, с. 9]. У зв'язку з цим Комісією було застосовано комплексний підхід впровадження гендерних пріоритетів у політику. Це – так званий "гендерний мейнстрімінг" (англ. *gender mainstreaming*).

"Гендерний мейнстрімінг" пов'язаний із заходами, спрямованими на поліпшення гендерної рівності та зрештою повною реалізацією дослідженого принципу в політиці ЄС. Стратегія "гендерного мейнстрімінгу" орієнтована на трансформацію суспільних інституцій та організацій, які служать бар'єром на шляху досягнення гендерної рівності [13, с. 74].

З набуттям чинності Амстердамським договором у 1999 р. сприяння рівності між чоловіками і жінками по всій території ЄС стало одним з найважливіших завдань Союзу. Крім того, Договір запровадив розглянутий зобов'язання втілення "гендерного мейнстрімінгу", яке спрямоване як на Союз, так і на держави-члени. Це проявляється у зобов'язанні активно враховувати принцип рівності між чоловіками та жінками при формуванні та запровадженні актів, правил, адміністративних процедур, політики та будь-якої іншої діяльності всіма суб'єктами європейської інтеграції.

Лісабонський договір, що набув чинності 1 грудня 2009 р., та який вважається суттєвим кроком у процесі демократизації ЄС, призвів до подальшого розвитку принципу гендерної рівності. Договір підкреслює важливість принципів недискримінації та рівності як осно-

воположних принципів права ЄС. Стаття 10 ДФЄС закріплює, що "визначаючи та реалізуючи політики та дії, Союз спрямовується на боротьбу проти дискримінації на підставі статі, расового або етнічного походження, релігії або віри, [фізичної або психічної] недієздатності, віку або сексуальної орієнтації" [3, с. 40]. Крім того, ст. 19 ДФЄС містить правову регламентацію процедури вжиття відповідних заходів для боротьби з дискримінацією на підставі статі, расового або етнічного походження, релігії або віри, [фізичної або психічної] недієздатності, віку або сексуальної орієнтації [3, с. 42].

Не можна не згадати про те, що Лісабонський договір наділив Хартію про основоположні права Європейського Союзу 2000 р., юридично обов'язковою силою, а Хартія, серед іншого, забороняє дискримінацію на будь-яких підставах, включаючи статю (ст. 21). Хартією визнається право на гендерну рівність у всіх сферах, а отже, не тільки у сфері зайнятості, а також необхідність позитивних дій для його просування (ст. 23). Крім того, Хартією захищаються права, що стосуються захисту сім'ї та гендерної рівності. Хартія гарантує, зокрема, право на оплачувану відпустку у зв'язку з вагітністю та на відпустку по догляду за дитиною після народження або усиновлення дитини (ст. 33) [3, с. 214].

Слід відмітити, що втілення в життя принципів гендерної рівності було підсилено створенням у 2006 р. Європейського інституту з питань гендерної рівності (European Institute for Gender Equality), метою діяльності якого є інтегрування принципів рівності в політику ЄС та країн-членів, подолання дискримінації за статевою ознакою, сприяння підвищенню обізнаності громадян з питань гендерної рівності [14, с. 18].

Ключовим документом щодо розвитку гендерної рівності в ЄС є Європейський консенсус з розвитку 2017 р. (The European Consensus on Development). Консенсус визначає загальні цінності, цілі, принципи та зобов'язання, які виконують Європейська Комісія та держави-члени ЄС у межах політики сприяння розвитку до 2030 р..

Європейський консенсус з розвитку є спільною заявою держав-членів ЄС, Ради Європи, європейських парламентів і Європейської Комісії стосовно політики сприяння розвитку, що проводиться ЄС. Ця заява відображає прихильність принципам підвищення ефективності наданої допомоги та закликає до посилення її координації та гармонізації [8, с. 120]. ЄС та його держави-члени діють відповідно до принципів зовнішньої дії ЄС, викладених у статті 21 ДЄС: демократія, верховенство права, універсальність та неподільність прав людини та основоположних свобод, повага до людської гідності, принципів рівності та солідарності, а також дотримання принципів Статуту ООН та міжнародного права [10]. Ці універсальні принципи цінності покладені в основу Порядку денного 2030 р.

У контексті співробітництва з метою розвитку Європейський консенсус визнав досягнення гендерної рівності окремою ціллю, викладеною у розділі 1.3 "Принципи та цінності, які керують дію розвитку" (Principles and values guiding development action). Політичний діалог є важливим способом просування принципів розвитку, а також має профілактичний вимір забезпечення підтримки цінностей ЄС. ЄС та його держави-члени інтегруватимуть гендерну рівність в їх політичному діалозі. Цей діалог буде вестись із та за межами урядів-партнерів і стане основною платформою для дій, де буде пропагуватися спільне розуміння, прогрес буде регулярно переглядатися та визначатися відповідні підтримуючі заходи [11].

Гендерна рівність лежить в основі цінностей ЄС і закріплена в його правовій та політичній базі. ЄС та його держави-члени будуть сприяти розвитку прав жінок та дівчат, гендерної рівності, розширення прав і можливо-

стей жінок та дівчат, їх захист є пріоритетним завданням у всіх сферах діяльності. Визнаючи, що Порядок денний на 2030 р. повинен виконуватись повністю, а не вибірково, ЄС та його держави-члени розглядатимуть низку наскрізних елементів для досягнення сталого розвитку та прискорення трансформації, такі як: гендерна рівність, демократія, верховенство права та права людини тощо [11].

Практика дотримання засад гендерної рівності в країнах ЄС дедалі більше набуває пріоритетного значення, стає невід'ємною частиною державної політики та складовою дієвого громадянського суспільства [8, с. 117].

Паралельно із запровадженням гендерних пріоритетів у політику ЄС на нормативному рівні, забезпечення гендерної рівності вимагає запровадження специфічних заходів на користь жінок. В зв'язку з цим Європейська Комісія сформулювала Стратегію щодо забезпечення гендерної рівності в Європейському Союзі. Гендерна стратегія Європейського Союзу, перш за все, окреслює ті сфери, в яких існує гендерна дискримінація та пропонує специфічні механізми для її усунення [4, с. 76].

Стратегічне залучення до гендерної рівності на 2016–2019 рр. встановлює основу для роботи Комісії щодо покращення рівності між жінками та чоловіками в Європі. Вона зосереджується на п'яти тематичних пріоритетах, включаючи підвищення економічної незалежності жінок, зменшення гендерних розривів у виплатах та пенсіях та подолання бідності серед жінок, одночасно сприяючи рівності жінок і чоловіків у процесі прийняття рішень.

Для прикладу, у 2019 р. (II квартал) жінки склали 31 % членів парламенту в країнах ЄС. Кількість жінок, що займаються бізнесом є досить низькою: станом на квітень 2019 р. жінки склали лише 27,8 % членів правління найбільших компаній, зареєстрованих у країнах ЄС [15].

Принцип гендерної рівності охоплює заборону дискримінації та прийняття спеціальних заходів для "просування" жінок в усіх сферах суспільного життя, так званих "вимірах", які задають напрямок руху ЄС, яким він керується при реалізації даного принципу. Під виміром розуміється врахування інтересів обох соціально-статевих груп суспільства та боротьба за рівність у політичних, економічних, громадянських, соціальних і культурних правах як жінок, так і чоловіків [12, с. 162]. Це відносно новий концепт, який лише з ХХ ст. став стандартом соціальної справедливості, демократії і умовою для реалізації прав людини, який запровадив їх поширення на жінок.

Виміри гендерної рівності в ЄС – це стратифікаційні категорії аспектів потенційної дискримінації, які проявляються в порушенні прав людини, у тому числі жінок, в усіх сферах життя. Під виміром розуміється врахування інтересів обох соціально-статевих груп суспільства та боротьба за рівність у політичних, економічних, громадянських, соціальних і культурних правах як жінок, так і чоловіків.

Таким чином, виміром гендерної рівності в сфері прав людини є усвідомлення на практиці порушень і відображення в механізмі захисту, того, як певні процеси і явища впливають різним чином на здійснення прав чоловіків і жінок. В основі порушень розглядається гендерна дискримінація, яка зводить нанівець визнання прав людини і основних свобод та/або направлена на ослаблення можливості їх реалізації. Одним із варіантів її запобігання може бути розвиток гендерної толерантності, яка визначається як неупереджене ставлення до представників іншої статі.

Для того, щоб розкрити зміст та надати аналіз вимірам гендерної рівності в ЄС, необхідно виділити підстави

для їх загальної класифікації. Відомо, що будь-яка класифікація прав людини є умовною, оскільки деякі права з рівними підставами можуть бути віднесені до різних видів або перетинатися в різних сферах. У правовій доктрині усталений поділ вимірів гендерної рівності в ЄС за сферою прояву в суспільних відносинах на політичні, громадянські, економічні, соціальні та культурні.

Вимір досягнення гендерної рівності в сфері зайнятості включає в себе підвищення зайнятості жінок, зменшення рівня жіночого безробіття, скорочення сегрегації на ринку праці й рівну оплату за рівну працю. Важливою є також політика реінтеграції жінок, які повертаються до роботи після декретної відпустки.

Рівна оплата за працю рівної вартості для працівників чоловічої й жіночої статі є базовим принципом для ЄС. Незважаючи на це, жінки продовжують заробляти менше, ніж чоловіки. Гендерна різниця в заробітній платі останніми роками залишається досить високою в 28 державах, які є членами ЄС. Вона вища в приватному секторі порівняно з державним сектором. Тому ліквідація цієї різниці досі залишається пріоритетом європейської політики.

У процесі прийняття рішень Європейська Комісія приділяє велику увагу досягненню гендерного балансу. Жінки, як і раніше, недостатньо представлені в політичній та економічній сферах. Це свідчить про дефіцит демократії як на європейському рівні, так і в ширшому міжнародному контексті. Кількість європейських країн, в яких жінки досягли вищих політичних посад, можна перелічити на одній руці. По всій Європі тільки одна з п'яти міністрів є жінкою.

Іншим аспектом зайнятості є проживання за межами роботи. Залучення жінок до ринку праці не може відбуватися без перегляду домашніх і сімейних обов'язків як жінок, так і чоловіків. Баланс між роботою та життям – гармонізація часу, витраченого на сімейні та робочі обов'язки є ключовим моментом для зайнятості жінок і чоловіків. Допомога людям у гармонізації їхнього життя на роботі і вдома збільшує фактор оплачуваної зайнятості, знижує ризик зuboжіння та зменшує потреби в різного роду соціальних допомогах [7, с. 4].

У рамках стратегії, спрямованої на зростання економіки й зайнятості, ЄС працює над усуненням фінансових і нефінансових бар'єрів, що сприяє посиленню участі жінок на ринку праці. Ця стратегія включає усунення податкових бар'єрів і фінансової допомоги, що зумовлюють довгі перерви в кар'єрі й мають негативні наслідки для особистого розвитку та пенсійного забезпечення, а також перешкоди для переходу від допомоги до оплачуваної зайнятості. У цьому контексті Європейська Комісія презентувала успішні національні проекти, які використовують соціальний захист для досягнення балансу між професійним і сімейним життям.

Останніми десятиліттями в Європі відбулися суттєві зміни в галузі освіти. Сьогодні в більшості країн ЄС кількість жінок із закінченою середньою й університетською освітою перевищує кількість чоловіків і становить 58 % у рамках усього ЄС. Жінки також подолали гендерний розрив на академічному рівні: їх показник становить 41 % серед докторів наук. Однак в окремих сферах освіти досі панують традиційні гендерні стереотипи – чоловіки все ще домінують у математиці, інформатиці та інженерній справі [4, с. 79].

Важливо зазначити, що рекомендації щодо реалізації рівних можливостей між жінками й чоловіками адресуються не лише державам-членам, а й усім соціальним партнерам. Наприклад, для жіночих неурядових організацій України гендерна стратегія ЄС може бути інструментом, на який слід орієнтуватися при формуванні гендерних пріоритетів у державній політиці.

Нааявність гендерного балансу є суттєвою ознакою стабільної і прозорої демократії. Вона не тільки заохочує економічний розвиток, але й сприяє загальному добробуту і веде до більш справедливої Європи як для жінок, так і для чоловіків.

ВИСНОВКИ. Ідея гендерної рівності є невід'ємним складовим елементом рівності, розвитку та миру в усьому світі. Без неї неможливе утвердження засад демократії, свободи, справедливості і толерантності. Сьогодні питання забезпечення рівних прав чоловіків і жінок є одним із ключових у загальному контексті утвердження прав і свобод людини. Діяльність міжнародних організацій, прийняття міжнародних актів значною мірою спрямовано на досягнення цієї мети.

Незважаючи на значний масив міжнародно-правових актів у сфері захисту прав людини, зокрема жінок, недостатньо дослідженим залишається питання визначення принципу гендерної рівності в сучасному міжнародному праві. Увага, яку приділяє сьогодні міжнародне співтовариство реалізації принципу гендерної рівності й у зв'язку із цим гендерній проблематиці, свідчить про актуальність даної тематики [4, с. 4].

Рівність не означає, що жінки та чоловіки стануть однаковими, але права, обов'язки та можливості жінок та чоловіків не залежатимуть від того, народилися вони жінками чи чоловіками. Гендерна рівність означає, що інтереси, потреби та пріоритети як жінок, так і чоловіків, враховуються, тим самим визнаючи різноманітність різних груп населення. Гендерна рівність не є проблемою лише жінок, але має стосуватися і повністю залучати чоловіків також. Рівність між жінками та чоловіками розглядається і як питання прав людини, і як передумова стійкого розвитку.

Відповідно до Індексу гендерної рівності 2019 р. (Gender Equality Index), представленого Європейським інститутом гендерної рівності (European Institute for Gender Equality) 15 жовтня, ЄС та його держави-члени мають попереду довгий шлях, перш ніж їхні товариства досягнуть рівності між чоловіками та жінками. Зважаючи на це, EIGA здійснює моніторинг просування гендерної рівності в ЄС з 2013 р., вимірюючи прогрес через шість основних сфер: робота, гроші, знання, час, сили та здоров'я.

Виміри гендерної рівності в ЄС – це певні сфери діяльності людини, які підлягають потенційній дискримінації, що проявляються в порушенні прав людини, у тому числі жінок. Вони поділяються за сферою прояву в суспільних відносинах на політичні, громадянські, економічні, соціальні та культурні. Крім того, виміри гендерної рівності в ЄС розглядаються через досягнення гендерної рівності у сфері зайнятості, рівної оплати за однакову працю, гендерний баланс у процесі прийняття владних рішень, гармонізація професійного і сімейного життя, освіта і навчання та "гендерний мейнстрімінг". Останній у свою чергу сприймається на міжнародному рівні як стратегія реалізації гендерної рівності. Гендерний мейнстрімінг передбачає інтеграцію гендерної перспективи у підготовку, розробку, реалізацію, моніторинг та оцінку політики, регуляторних заходів та програм з метою сприяння рівності між жінками та чоловіками та протидії дискримінації.

Рівність є тим європейським стандартом, за допомогою якого вимірюється розвиток людини і суспільства: загальний принцип рівності являє собою принцип побудови суспільства. Волевиявлення ж обох статей, як жінок, так і чоловіків, щодо їхніх можливостей і прав, правових принципів, розбудови суспільних та державних структур є нормою для цивілізованої держави.

Принцип гендерної рівності має велике значення у сучасних умовах євроінтеграції України. Гендерна рів-

ність суттєво пов'язана зі сталим розвитком і є життєво важливою для реалізації прав людини. Загальною метою гендерної рівності є суспільство, в якому жінки та чоловіки користуються однаковими можливостями, правами та обов'язками у всіх сферах життя. Рівність між чоловіками та жінками існує тоді, коли обидві статі здатні рівномірно функціонувати у розподілі влади, мати рівні можливості для фінансової незалежності через роботу або за допомогою створення власного бізнесу, користуватися рівним доступом до освіти та можливість розвивати особисті амбіції, інтереси та таланти.

Список використаних джерел:

1. Міжнародне право: навч. посібник/ за ред. М. В. Буromенського. Київ: Юрінком Інтер, 2006. 336 с.
2. Руднева О.М. Гендерна рівність у праві України: автореф. дис. канд. юрид. наук /12.00.01 Харків, 2002. 20 с.
3. Основи права Європейського Союзу: нормативні матеріали/ М.В. Буromенський, Т.М. Анакіна, Т.В. Комарова та ін./ за заг.ред. М.В. Буromенського. Харків: Право, 2015. 328 с.
4. Гончарова Ю.А. Роль та місце принципу гендерної рівності в сучасному міжнародному праві: дисерт. канд. юрид. наук / 12.00.11. Харків, 2017. 200 с.
5. Рівність за ознакою статі в економічній сфері: зобов'язання України перед ЄС (ключові Директиви ЄС щодо забезпечення гендерного балансу на ринку праці та в професійній діяльності, їх розвиток у практиці Суду Справедливості) / Упор. Уварова О.О. Харків: HTMT, 2015. 150 с. URL: http://www.recp.kpi.ua/images/news/Uvarova_2015.pdf (дата звернення 30.10.2019).
6. Стратегія гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (дата звернення 30.10.2019).
7. Гендерна політика Європейського Союзу в Україні: за ред. О. Кисельової URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/lsi_gender_analyse_ukr.pdf (дата звернення 30.10.2019)

Kh. Rionidze, Ph.D. Student
Yaroslav Mudryi National Law University, Kharkiv, Ukraine

THE PRINCIPLE OF GENDER EQUALITY IN THE EUROPEAN UNION: DIMENSIONS AND THEIR CONTENT

The topicality of this issue is related to the fact that the EU is founded on a set of values, including equality. Nowadays the attitude towards women in the society is significantly different from that of men. Unfortunately, inequality does not decline over time. The basic idea of gender equality is to provide both women and men with the same rights, opportunities and conditions for full-fledged development.

The article is devoted to the dimensions of the principle of gender equality in the European Union, which is important for Ukraine due to the conditions of European integration. The dimensions of gender equality cover the political, economic, civil, social and cultural spheres of our live activity, including achieving gender equality in employment, equal pay for equal work, gender balance in decision making, harmonization of professional and family life, education and «gender mainstreaming».

That is why research and analysis of gender equality's dimensions in the EU and defining the legal aspects of their regulation are relevant to the legal system of Ukraine.

Over the past few decades, the EU has notably worked for equal treatment legislation, gender mainstreaming and specific measures for the advancement of women. Moreover, the EU has defined the following dimensions of gender equality: equal economic independence for women and men; equal pay for work of equal value; equality in decision-making; dignity, integrity and ending gender-based violence; and promoting gender equality beyond the EU.

The dimension of gender equality is a strategy for making women's as well as men's concerns and experiences an integral dimension of the design, implementation, monitoring and evaluation of policies and programmes in all political, economic and social spheres, so that women and men benefit equally and the inequality is not perpetuated.

Although the EU has achieved positive results in protecting human rights, the work is still continuing in this direction. The idea of gender equality is an integral part of equality as a general principle, development and peace in the world. Without this principle, it is impossible to establish the basis for democracy, freedom, justice and tolerance.

Recently, the principle of gender equality is getting paramount importance for Ukraine, as one of the conditions for successful European integration.

Key words: gender equality, the European Union, discrimination, women rights, gender mainstreaming, dimensions of gender equality.

References:

1. Mizhnarodne pravo [International law]: navch. posibnyk/ za red. M. V. Buromenskoho. Kyiv. Yurinkom Inter, 2006. 336 s. (in Ukrainian)
2. Rudnieva O.M. Henderna rivnist u pravi Ukrainy [Gender Equality in Law of Ukraine]: avtoref. dys. na zdotutia nauk. stupenia kandydata yuryd. nauk:12.00.01 Kharkiv, 2002. 20 s. (in Ukrainian)
3. Osnovy prava Yevropeiskoho Soiuzu: normatyvni materialy [Fundamentals of European Union law: regulatory material]/ M.V. Buromenskyi, T.M. Anakina, T.V. Komarova ta in./ za zah.red. M.V. Buromenskoho. – Kharkiv: Pravo, 2015. 328 s. (in Ukrainian)
4. Honcharova Yu.A. Rol ta mistse prynstypu gendernoi rivnosti v suchasnomu mizhnarodnomu pravi [The role and place of the principle of gender equality in modern international law]: dyser. k.i.u.n. 12.00.11 Kharkiv, 2017. 200 s. (in Ukrainian)
5. Rivnist za oznakoiu staty v ekonomichnii sferi: zovoviazannia Ukrainy pered YeS [Gender equality in the economic area: Ukraine's commitment to the EU] (kluchovi Dyrektyvy YeS shchodo zabezpechennia gendernoho balansu na rynku pratsi ta v profesinii diialnosti, yikh rozvytok u praktytsi Sudu Spravedlyvosti) / Upor. Uvarova O.O. Kharkiv: NTMT, 2015. 150 s. (in Ukrainian) URL: http://www.recp.kpi.ua/images/news/Uvarova_2015.pdf (last accessed 30.10.2019)
6. Stratehiia hendernoi rivnosti Rady Yevropy na 2018-2023 roky [Council of Europe gender equality strategy 2018-2023] (in Ukrainian) URL: <https://rm.coe.int/prems-041318-gbr-gender-equality-strategy-2023-ukr-new2/16808b35a4> (last accessed 30.10.2019)
7. Henderna polityka Yevropeiskoho Soiuzu v Ukraini [Gender Policy of the European Union in Ukraine]: za red. O. Kyselovoi (in Ukrainian) URL: https://ua.boell.org/sites/default/files/lsi_gender_analyse_ukr.pdf (last accessed 30.10.2019)
8. Henderna rivnist i rozvytok: pohliad u konteksti yevropeiskoi stratehii Ukrainy [Gender equality and development: look at the context the European strategy of Ukraine]. – K.: Zapovit, 2016. 244 c. (in Ukrainian) URL: <http://lib.rada.gov.ua/LibRada/static/about/text/Gender-FINAL-S.pdf> (last accessed 30.10.2019)
9. Uvarova O. O. Prava zhinok ta henderna rivnist [Women's rights and gender equality]: navch. posib./ Kyiv: Vydavnytstvo "FOP Holembovska O. O.", 2018. 204 s. (in Ukrainian)

8. Гендерна рівність і розвиток: погляд у контексті європейської стратегії України. – К.: Заповіт, 2016. 244 с. URL: <http://lib.rada.gov.ua/LibRada/static/about/text/Gender-FINAL-S.pdf> (дата звернення 30.10.2019)

9. Уварова О. О. Права жінок та гендерна рівність: навч. посіб./ Київ: Видавництво "ФОР Голембовська О. О.", 2018. 204 с.

10. Договір про Європейський Союз від 07.02.1992 (тест зі змінами та доповненнями від 13.12.2007 р.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (дата звернення 30.10.2019).

11. Joint statement by the Council and the representatives of the governments of the Member States meeting within the Council, the European Parliament and the Commission (2017/C 210/01) p. 24 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2017:210:FULL&from=EN> (дата звернення 30.10.2019)

12. Ріонідзе Х.Т. Виміри гендерної рівності в Європейському Союзі: поняття та різновиди. "Правова доктрина: міжнародний досвід та практична реалізація в Україні": матер. міжнар. наук.-практ. конф., м. Маріуполь, 22 травня 2019 р. Маріуполь: МДУ, 2019. 564 с. http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2019/zbirnyk_npk_pravo_2019.pdf (дата звернення 30.10.2019).

13. Основи гендерної політики: навчально-методичний посібник / ДП "Укртехінформ". Київ, 2013. 234 с.

14. Пищуліна О.М. Гендерні аспекти зайнятості в ЄС та Україні. URL: http://razumkov.org.ua/upload/Gender_Pyshchulina_30_03.pdf (дата звернення 30.10.2019).

15. Gender balance in decision-making positions URL https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-balance-decision-making-positions_en (дата звернення 30.10.2019).

16. Христова Г. О., Кочемировська О. О. Позитивні дії в механізмі забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: міжнародний досвід та українські перспективи. Харків: Райдер, 2010. – 200 с. URL: https://genderindetail.org.ua/netcat_files/46/53/Pozytyvni_dii.pdf (дата звернення 30.10.2019).

Received: 30/10/2019

1st Revision: 10/11/2019

Accepted: 15/11/2019

10. Dohovir pro Yevropeyskiy Soiuz [Treaty on European Union] vid 07.02.1992 (test zi zminamy ta dopovnnenniamy vid 13.12.2007 r.) URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_029 (last accessed 30.10.2019) (in Ukrainian)
11. Joint statement by the Council and the representatives of the governments of the Member States meeting within the Council, the European Parliament and the Commission (2017/C 210/01) p. 24 <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2017:210:FULL&from=EN> (last accessed 30.10.2019)
12. Rionidze Kh.T. Vymiry hendernoї rıvnosti v Yevropeiskomu Soiuzi: poniattia ta riznovydy [Gender equality measures in the European Union: concept and risk wıdes]. "Pravova doktryna: mızhnarodnyi dosvid ta praktychna realizatsiia v Ukraini": mater. mızhnar. nauk.-prakt. konf., m. Mariupol, 22 travnia 2019 r. Mariupol: MDU, 2019. 564 s. URL: http://mdu.in.ua/Nauch/Konf/2019/zbirnyk_npk_pravo_2019.pdf (last accessed 30.10.2019) (in Ukrainian)
13. Osnovy hendernoї polityky [Fundamentals of gender policy]: navchalno-metodychnyi posıbnyk / DP "Ukrtekhinform". Kyiv, 2013. 234 s. (in Ukrainian)
14. Pyshchulina O.M. Henderni aspekty Zainiatosti v YES ta Ukraini [Gender aspects of employment in the EU and Ukraine]. URL: http://razumkov.org.ua/upload/Gender_Pyshchulina_30_03.pdf (last accessed 30.10.2019) (in Ukrainian)
15. Gender balance in decision-making positions URL https://ec.europa.eu/info/policies/justice-and-fundamental-rights/gender-equality/gender-balance-decision-making-positions_en (last accessed 30.10.2019) (in English)
16. Khrystova H. O., Kochemyrovska O. O. Pozytyvni dii v mekhanizmi zabezpechennia rıvnykh prav ta mozhyvostei zhınok i cholovikiv: mızhnarodnyi dosvid ta ukrainski perspektyvy [Positive actions in the mechanism of equal rights and opportunities for women and men: international experience and Ukrainian perspectives]. Kharkiv: Raider, 2010. – 200 s. URL: https://genderindetail.org.ua/netcat_files/46/53/Pozytyvni_dii.pdf (last accessed 30.10.2019) (in Ukrainian)

Bulletin of Taras Shevchenko National University of Kyiv.
Legal Studies, №3(110), pp. 44-46(2019)
УДК 347.999
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2195/2019/3.110-9>

ISSN 1728-2195
© Taras Shevchenko National University of Kyiv,
Publishing center "Kyiv University", 2019

Ю. Цветкова, канд. юрид. наук, доц.
ORCID ID 0000-0001-7557-7048

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

СВОБОДА ВІРОСПОВІДАННЯ ТА ПРАВОВА РЕЛІГІЙНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ: СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ В АСПЕКТІ ДЕРЖАВНОГО ГАРАНТУВАННЯ ТА ПРАКТИЧНОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

Метою статті є удосконалення застосування категоріального апарату при правовому аналізі закріплення у внутрішньодержавних та міжнародних актах, гарантування державою та практичної реалізації у правовідносинах основних понять із правового інституту прав людини. Застосування герменевтичного, порівняльно-правового, історико-правового, формально-правового та діалектичних методів наукового дослідження дозволяє дійти висновків, що при аналізі регулювання суспільних правовідносин, що виникають при нормативно-правовому закріпленні та гарантуванні особам права сповідувати обрану ними релігію, термін "правова релігійна толерантність" краще відповідає реаліям правової системи, ніж "свобода віросповідання". Зміст поняття "свобода віросповідання" як основної категорії прав і свобод людини, закріпленої у міжнародних актах та у законодавстві більшості держав західної традиції права ґрунтується на філософських ідеях ранньо-модерного періоду. При усій гуманності та просвітницькій ліберальності цих ідей, вони залишилися занадто ідеалізованими, що ускладнює їх практичне правове застосування. Правовий зміст поняття "релігійна толерантність", при усій недоліжк розпливчатості його формулювання, за рахунок своєї герменевтичної м'якості створює значно більш практичний досконалий простір правозастосування. Воно допускає існування в державі категорії "державна релігія", або "релігія більшості населення", не вимагає від державних органів абсолютної відстороненості від регулювання релігійних правовідносин результати, нівелиє колізії застосування цього права разом з іншими демократичними правами та свободами людини та громадянина. Категорія "релігійна толерантність" в результаті більшої узгодженості її змісту з канонами релігійного права різних релігій, природного права та історичної правової традиції тривалого розвитку суспільства, значно більше відповідає практиці регулювання релігійних правових відносин у державах з різними релігійними громадами.

Ключові слова: права людини, природне право, ідеальне та практичне правозастосування.

Вступ. Свобода віросповідання є одним із основних загальносоціальних прав людини. Ця базова, політична та громадянська свобода включена за класифікацією К. Васака до категорії прав і свобод людини I покоління, [1] визнаного як невід'ємне у західній традиції права починаючи з часів Французької революції. Зміст права на свободу віросповідання викладений в основних декларативних нормативно-правових актах міжнародного та національного права держав західної правової традиції, починаючи від Загальної декларації прав людини ООН 1948 р. та завершуючи відповідними статтями у конституціях різних держав, у тому числі й України (ст. 35). [2] В усіх цих актах свобода віросповідання зводиться до права людини сповідувати свою релігію особисто або спільно з іншими особами, змінювати її та не зазнавати обмежень від держави в цій сфері, якщо тільки це не відповідає інтересам громадської безпеки та захисту прав інших осіб. [2; 3; 4] Інколи, як у випадку законодавства України, додається змістовний елемент "право не сповідувати жодної релігії", що на нашу думку є поступкою багаторічній традиції атеїзму, популярній у Радянському Союзі. Саме дослідники з пострадянського простору, як правило, наполягають на виділенні окремо цієї категорії у зміс-

ті права на свободу віросповідання.[5; 6] Міжнародні нормативно-правові акти та конституції інших держав це формулювання традиційно пропускають, адже включають атеїзм до концепту "свободи совісті" [7] або взагалі вважають його підвидом віросповідання [9; 10].

Аналіз досліджень та публікацій. Ідеально задеклароване у міжнародних та національних актах та теоретично обґрунтоване у багатьох працях юристів-науковців, зокрема, таких як Д. Белов, Ю. Бисага, Й. Ван Дер Вальт, М. Данканич, І. Дахова, О. Лаврик, М. Палінчак та інших, [11; 12] поняття "свобода віросповідання" на практиці створює велику кількість правозастосовних проблем та викликає бурхливі дискусії як серед юристів та політиків, так і серед пересічних громадян та громадських організацій. Найбільша проблема при реалізації та гарантуванні з боку держави свободи віросповідання для населення полягає в тому, що правові інтереси самої держави та більшості її населення можуть не збігатися з інтересами та релігійними уподобаннями груп меншості. Ситуація набуває особливої гостроти, коли зазначені групи меншості крім релігійної відокремленості мають окрему етнічну самоідентифікацію, скупчене проживання та, тим